HAMMÂD BİN SELEME

İkinci asrın büyük âlimlerinden. Hammâd bin Seleme (radıyallahü anh) Tebe-i tabiînin büyüklerindendir. Basra'lıdır. Basra'nın müftîsi idi. Künyesi, Ebâ Sahra'dır. Büyük âlim Hazreti Hamîd-üt-Tavîl dayısıdır. Hazreti Hammâd bin Seleme'yi dayısı Hazreti Hamîd-üt-Tavîl yetiştirdi ve O'na gerekli olan ilimleri öğretti.

Hadîs, fıkıh ve nahiv, arab lisânının gramer bilgilerinde zamanının ileri gelenlerinden idi. Yüzbinden ziyâde hadîs-i şerîf ezberlemiş sika (güvenilir) bir âlimdir. Rivâyetleri Kütüb-i sitte denilen meşhûr altı hadîs kitabında yer almaktadır. Zehebî diyor ki, "Hammâd, Arabî'de, fıkıhda, hadîste imam idi." Bid'ât sahiplerine karşı son derece şiddetli davranırdı. Ba'zı eserler yazmıştır, İmâm-ı a'zam hazretlerinin hocası Hammâd bin Süleymân'dan da ilim öğrenmiştir. Kur'ân-ı kerîmi çok okur ve Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak için çok ibâdet ederdi. O kadar çok ibâdet ederdi ki, kendisine "Yâ Hammâd! Yarın öleceksin" deseler ancak o kadar ibâdet edebilirdi. Hayatında hiç gülmemiştir. Her zaman kendi nefsi ile meşgûl olurdu. Günlük maişetini, (geçimini) ticâret yaparak kazanırdı. O günün nafakasını kazanınca, tezgâhını toplardı. Bütün işlerini, Allahü teâlânın rızâsı için yapardı. Günlerini insanlara nasîhat etmek, Kur'ân-ı kerîm okumak, namaz kılmak ilim öğrenmek ile geçirirdi. Herkese güleryüzlü olup, hiç kimseyi incitmez, eziyet etmezdi. Dünyâya düşkün olmayıp, temiz elbise giyer, eline diline ve nefsine çok iyi hâkim olurdu. Lüzumsuz hiç konuşmaz, aksini yapmak benim şanımdan değildir, bana yakışmaz derdi. Hazreti Hammâd

bin Seleme'nin yanında Allahü teâlâdan başka bir şey konuşulsa, onları hemen, men ederdi. Herhangi bir kimse, bir şey öğrenmek için veya bir suâl sormak için gelse, o kimse daha suâlini sormadan Hazreti Hammâd suâlin cevâbını söyler, niyetine göre hareket ederdi. İlk musannef (tasnif olunmuş) eser yazarı Hazreti Hammâd bin Seleme olduğu rivâyet edildi. Muhammed bin Haccâc, Hazreti Hammâd'ın huzûruna gider, ilim öğrenirdi. Bir defasında Muhammed bin Haccâc Çin'e ticâret için gitmişti. Dönüşte bir çok hediyelerle Hazreti Hammâd'ın yanına gelip, hediyelerini takdim etti. Hazreti Hammâd, "Yâ Muhammed eğer senin hediyelerini kabûl edersem, seninle hiç konuşmamam gerekir. Şayet, kabûl etmez isem, seninle devamlı konuşurum. Bunlardan hangisini tercih edersin?" dedi. Muhammed bin Haccâc da, "Sizinle her zaman konuşmak isterim, efendim" dedi, hediyesini mecbûren geri aldı.

Birgün Süfyân-ı Sevrî hazretleri, Hazreti Hammâd'a: "Ey Hammâd! Acaba Cenâb-ı Hak bizi affeder mi?" deyince, Hazreti Hammâd "Yâ Süfyân! Kıyâmet günü hesabımın anne ve babama veya Allahü teâlâya verilmesi için, muhayyer edilirsem, Vallahi ben anne-babama hesap vermekten Allahü teâlâya hesap vermeği tercih ederim. Zira bilirim ki, Allahü teâlâ bana, anne ve babamdan daha çok merhamet eder, affeder" dedi.

Hadîs âlimleri ba'zı hadîs-i şeriflerin senedlerini ve metinlerinin sıhhatini anlıyamadıkları zaman, Hammâd bin Seleme hazretlerine suâl ederler, o da gayet güzel açıklar ve gelenleri tatmin ederdi. Doğruluğu ve ciddiyeti o derecede idi ki, râvîler onun hakkında, "O ne dedi, ise doğrudur" derlerdi. İlminin çok yüksek olduğunu İmâm-ı Ahmed bin Hanbel haber vermektedir. Yahyâ bin Dâris, Hammâd bin Seleme'den 10 bin hadîs-i şerîf almıştır.

Muhammed bin Sâlih şöyle anlatıyor: "Hammâd bin Seleme'yi ziyâret ettim. Evinde bir hasır, bir Kur'ân-ı kerîm, içine kitaplarını koyduğu bir dolap ve abdest almak için bir kab vardı. Bir ara kapı vuruldu. Muhammed bin Süleymân geldi. İzin ile içeri girip oturdu. Hazreti Hammâd'a "Sizi görünce bana bir hâl oldu. Beni heybet sardı. Bunun hikmeti nedir?" diye sordu. Hazreti Hammâd buyurdu ki, (Peygamber efendimiz "Âlim, ilmi ile Allah rızâsını murâd ederse, ondan her şey korkar, fakat ilmi ile para kazanmayı arzu ederse, kendisi her şeyden korkar.") buyurmuştur. Bunun üzerine Muhammed bin Süleymân, Hazreti Hammâd'a kırkbin dirhem verdi ve "Bunu al ihtiyâçlarına harca" dedi. Hazreti Hammâd, "Ben almam" buyurdu o da "Vallahi bu helâl paradır" dedi. Hazreti Hammâd "Benim ihtiyâcım yok" dedi. O yine ısrar edip "Alınız, ihtiyâcı olanlara verirsiniz" dedi. Hazreti Hammâd "Onu da yapamam, ihtiyâcı olanlara dağıtırken ne kadar âdil davransam da, yine (doğru taksim etmedi) diyen çıkar. Hem onun dostluğunu kaybederim, hem de bana sû-i zan edip günaha girmesine sebeb olurum" buyurdu ve kırkbin dirhemi kabûl etmedi.

Hep kendi nefsini terbiye etmekle meşgûl olur, her an Allahü teâlâyı hatırlardı. Allahü teâlânın rızâsı için insanlara nasîhat ederdi. Günleri, Kur'ân-ı kerîm okumakla, Allahü teâlâyı hatırlamak ve namaz kılmakla geçerdi. Hammâd bin Seleme (radıyallahü anh) 80 yaşlarında hicrî 167 (m. 783)'de zilhicce ayında, câmide namaz kılarken vefât etti.

Herhangi bir kimse, kendisi ile konuşsaydı hemen ona İslâmiyeti anlatırdı. Sözleri öyle te'sîrli idi ki, inançsızlardan onun anlatması ve tavsiyesi ile îmân edenler çok olurdu. Hammâd bin Zeyd vefât ettikten sonra kendisini rü'yâda görenler, "Allahü teâlâ sana ne muâmele etti?" diye sordular "Allahü teâlâ beni affetti ve Cennetine koydu." "Peki Hammâd bin Seleme'nin hâli nasıldır?" diye sorulunca, "Hammâd bin Seleme'nin yeri, derecesi benden çok yüksektedir" dedi.

Hammâd bin Seleme (radıyallahü anh), Hazreti İbn-i Ebî Nâfi'den, Peygamber efendimizin yüzüğü sağ ellerine taktığını rivâyet etmiştir. Yine Hazreti Hammâd'dan gelen bir rivâyet şöyledir: Mescid-i Nebî'de, Peygamber efendimiz bir hurma kütüğüne yaslanarak hutbe îrâd ederlerdi. Daha sonra minber yapılıp, hutbe minberde okunmaya başlanınca, o hurma kütüğünün, Peygamber efendimize olan şevkinden ve ayrılığından inlediği işitildi. Orada bulunan herkes bu inlemeyi duydular. Peygamber efendimizin mu'cizelerinden olan bu hâdiseye "hanin-i cizi' " (hurma kütüğünün inlemesi) denir.

Hammâd bin Seleme'nin (radıyallahü anh) rivâyet ettiği hadîs-i şerîflerden ba'zıları:

"Allahü teâlâ, Cennet ehlinden bir kimseye, "Senin yerin nasıldır?" diye suâl ederler. O kimse "Yâ Rabbi, benim yerim çok güzeldir" der. Allahü teâlâ, "Benden ne istersin?" buyurur. O kimse "Yâ Rabbi, ben, on defa dünyâya dönüp, senin rızâ-i

şerîfin için on defa şehîd olmak istiyorum. Çünkü ben, şimdi, şehîd olanların yüksek derecelerini görüyorum ve onlara imreniyorum" der. Allahü teâlâ Cehennem ehlinden birisine "Yerin nasıldır?" diye suâl eder. O kimse, "Yâ Rabbi! Benim yerim en şiddetli azâbların olduğu yerdir" der. Allahü teâlâ ona buyurur ki, "yeryüzünün bir kısmı senin için altın olsa, o altınları ne yapardın?" O kimse "Yâ Rabbi o altınların hepsini kendime fidye verir ve bu azâbdan kurtulurdum" der. Allahü teâlâ, buyurur ki "Hayır, yalan söylüyorsun. Çünkü sen dünyâda iken bu azâbdan korunman için senden daha az şey istedim, sen vermedin. Onun için sen burada azâbda kal."

"Münâfıklık alâmeti üçtür: Yalan söylemek, va'dini îfâ etmemek, emânete hıyânet etmek."

"Cennette ba'zı kimselerin makamları gittikçe yükseltilir. Onlar öyle kimselerdir ki, vefâtlarından sonra, evlâtları onlara istiğfar ederler. Çocuklarının istiğfarı, ana ve babanın Cennetteki makamlarının yükselmesine sebeb olur."

"Yâ Rabbi! Faydası olmayan ilimden, kabûl olmayan ibâdetten, Allahü teâlâdan korkmayan kalbden, kabûl olmayan duâdan sana sığınırım."

"Cennet ehlinin Cennete girdiği, Cehennem ehlinin de Cehenneme girdiği zaman, bir münâdi, (Ey Cennet ehli, Allahü teâlâ katında size yapılan bir va'd var. Şimdi, o va'dini size yapmak diler" diye seslenir. Cennet ehli de (O nedir ki? Mîzânımız ağır gelmedi mi? Yüzlerimiz ağarmadı mı? Bizi Cennete koymadı mı? Bizi ateşten korumadı mı? Daha ne isteriz?) der. Bundan sonra, perde açılır. Allahü teâlâya nazar ederler. Nefsim yed-i kudretinde olan Allahü teâlâya yemîn ederim ki, bu nazardan daha sevimli, güzel bir şey onlara verilmez."

"Mi'râca çıktığım gece, başımın üstünde, gök gürültüsü, yıldırım sesi duydum. Bir de şimşek çakması gördüm. Bir grup insanlar gördüm ki mideleri önlerine ev gibi akmıştı, içinde yılanlar vardı ve dışarıdan bakılınca görülüyordu. Sordum, Yâ Cebrâil! Bunlar kimlerdir? şöyle cevap verdi. (Bunlar faiz yiyenlerdir.)"

Hazreti Hammâd bin Seleme'nin rivâyet ettiğine göre, bir kimse Peygamber efendimize dedi ki: "Yâ Resûlallah! Siz bizim en hayırlımızsınız ve en hayırlımızın oğlusunuz. Siz bizim efendimizsiniz ve efendimizin oğlusunuz." Bunun üzerine Peygamber efendimiz Eshâb-ı kirama dönerek, "Siz de böyle söyleyin, sakın ki, şeytan sizi de aldatmasın. Ben Muhammed bin Abdullahım." (aleyhisselâm)

Hazreti Hammâd bin Seleme buyurdular ki: "Hazreti Sıla bin Eyşem'e, etekleri yerde sürünen kibirli bir kimse geldi. Sıla bin Eyşem'in talebeleri o adama sertlik göstererek eteklerini kısalttırmayı istediler. Hazreti Sıla, talebelerine (siz durun ben onu ikaz edeyim, buyurdu. O adamı yanına çağırdı ve (Evlâdım, benim sizden bir isteğim var, deyince, adam, (Buyurun efendim, isteğiniz nedir?) dedi. Hazreti Sıla, (Eteğini biraz kısaltmanı istiyorum, dedi, adam da (Başüstüne, diyerek teklifi kabûl etti. Sonra Hazreti Sıla talebelerine dönerek (Şayet bu adama sert davransaydık kabûl etmeyecekti. Üstelik bize de cephe alacaktı. Yumuşak davrandığımız için kabûl etti, buyurdu. "Köle satın alacak biri, sahibine bir ayıbının olup olmadığını sorar. O da "Biraz nemmamlığı (söz taşıyıcılığı) var" der. O kimse bunu önemsemez, köleyi satın alır. Köle yeni efendisinin yanında bir müddet kalır. Köle, bir gün evin hanımına "Kocanın seni daha çok sevmesini ister misin?" der. Kadın da (Elbette) deyince, köle (öyle ise, kocan uyurken sakalının alt kısmından ustura ile bir kıl kes, o kıl ile büyü yapayım da seni sevsin) der. Sonra, efendisine giderek, (Hanımın senden hiç hoşlanmıyor, hattâ öldürmek istiyor, öğrenmek istersen bu gece uyur gibi yap da gör) der. Evin sahibi o gece yatağına yatıp uyur gibi yapar. Hanımı da elinde ustura ile gelirken görünce hemen kalkıp hanımını öldürür. Hanımının tarafları da onu öldürürler. Böylece iki kabile birbirine girerek helak olurlar. İşte fesatlığın ve koğuculuğun kötü neticeleri.."

"Âdem (aleyhisselâm) Allahü teâlâya hâlini şöyle arz etti. "Yâ Rabbi! Bana ve evlâdıma, İblîs'i musallat ettin. Onun bize sataşmasına ancak seninle engel olabiliyorum." Allahü teâlâ buyurdu ki: "Senin neslinden gelecek olan her çocuğa, koruyucu bir melek vereceğim, O melek onu İblîs'ten ve kötü arkadaşdan koruyacak." Âdem (aleyhisselâm) "Yâ Rabbi, bu ihsânını arttır" diye taleb etti. Allahü teâlâ "Bir iyiliğe on misli sevâb veririm. Kötülüğü ise bire bir yazarım. Hattâ yok ederim." buyurdu. Âdem (aleyhisselâm) "Yâ Rabbi, bu ihsânını daha da arttır" dedi. Allahü teâlâ "Rûh bedende bulundukça tövbeleri kabûl ederim" buyurdu.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Hilyet-ül-evliyâ cild-6, sh. 249

2) El-A’lâm cild-2, sh. 222

3) Tabakât-ı İbn-i Sa’d cild-7, sh. 282

4) Tehzîb-ut-tehzîb cild-3, sh. 11

5) Câmi’u kerâmât-il-evliyâ cild-1, sh. 409

6) Müsned-i Ahmed bin Hanbel cild-3, sh. 148

7) Fâideli Bilgiler sh. 156